

PAPER DETAILS

TITLE: Osmanli Sarayi'nda Bir Sirp Prenses: Mileva Olivera Lazarevic

AUTHORS: Mustafa Çağhan KESKİN

PAGES: 269-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/807325>

Osmanlı Sarayı'nda Bir Sırp Prenses: Mileva Olivera Lazarevic

Mustafa Çağhan Keskin*

Öz

Knez Lazar'ın kızı olarak dünyaya gelen, babasının ölüm emrini veren Yıldırım Bayezid ile evlenerek Osmanlı sarayına giren, Ankara Savaşı'nın ardından Timur'a esir düşen ve daha sonra serbest kalarak memleketine dönen Olivera'nın hayatı travma ve trajediler ile örülmüş romantik bir serüveni andırmaktadır. Sırlara göre kendisini ülkesi için feda eden bir kahraman, Osmanlılara göre Bayezid'i içki ve eğlenceye alıştırarak kötü kadın, Avrupa kökenli oryantalist mitlere göre eline esir düştüğü barbarlar tarafından hakarete uğramış bir prensesdir.

Bu araştırma, temelde Osmanlı hanedanının bir üyesi olmasına rağmen Türkiye'de üzerine herhangi bir monografi yapılmamış olan Olivera'nın hayat hikâyesine odaklanmakla birlikte, çağdaş Osmanlı, Bizans, Sırp, Timurlu ve Avrupa kaynak, anlatı ve sanat eserlerine yansıyan Olivera imgesini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Prenses Olivera, Yıldırım Bayezid, Osmanlı, Harem, Timur, Lazarevic

* Yrd. Doç. Dr. Kadir Has Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü-İstanbul/Türkiye
caghankeskin@gmail.com

Giriş

“Olivera (...) İslav ırkının bu sarışın dilberi, bir Venüs kadar güzel bir vücuda, bir Kleopatra kadar işveye malikti (...) sarı saçlı, mavi gözlü, ince belli, hoş endam bir ahu idi. O bu güzelliği ile kimin karşısına çıkmış olsa, onu kendine esir edebilirdi. İşte cihana hakim olmuş koca bir hükümdar, bu kadının esiri, heveslerinin oyuncağı idi”. Enver Benhan Şapolyo, Bayezid'in Olivera'ya olan aşkını bu cümlelerle anlatır. 1944 yılında yayınlanan *Yıldırım ve Prenses Olivera* isimli bu kısa roman, Bayezid'i, “Sırp İslav kızını”, “Türk soyundan gelme, ahlaklı ve Türk terbiyesiyle yetişmiş” olan Devlet Hatun'a tercih etmesinden dolayı eleştirir. Çünkü, “böyle kadınlar mevkie ve paraya gönül verirler... kocalarının kalplerini sevmeyiz, yalnız süsü, zevki ve parayı, nihayet sefahati severler. Kimde bu hayatı görürlerse o tarafa dönerlerdi”. Nitekim, o Ankara Savaşı'nın ardından esir düştüğünde Bayezid'i unutarak, Timur'a kendini beğendirmek için elinden geleni yapmaktadır. Olivera'nın gerçek yüzünü gören Bayezid yüzüne tükürür, “Ah kâfir Olivera... Benim karım değil meğer bir kahbe imişsin... Bana bunu da yaptın öyle mi?” diye söylenir ve yüzündeki zehri içerek yaşamına son verir (Şapolyo 1944).

On beş ve on altıncı yüzyılın tanınan Osmanlı müelliflerinin acımasız eleştirileri ve Batılı kaynaklarda tekrarlanan oryantalist dedikodular ekseninde kurulan bu roman, yazıldığı dönemin ulusal duygularının coşkulu heyecanı ile birlikte, Türk toplumsal hafızasında Olivera'ya dair yerleşmiş olan bakış açısını sergilemektedir. Osmanlı kaynaklarında, “*Laz kızı*”, “*Vilk-oğlu kızı*”, “*Vilk kızı*”, “*kâfir kızı*” ve “*kâfire avrat*” gibi sıfatlarla anılan Olivera hakkında, çoğu kez hanedanın bir mensubu olduğu unutulurken, hakarete varan yorum ve eleştirilerde bulunulmuştur. Osmanlı müelliflerinin Olivera'ya yönelttiği eleştiriler, yirminci yüzyıla kadar tartışmasız kabul edilmiştir. Yirminci yüzyıl başında dönemin popüler tarihçisi Ahmed Refik (Altınay 2011: 12) “*Mehliça*” ismiyle andığı Olivera hakkındaki yerleşik görüşü dile getirir;

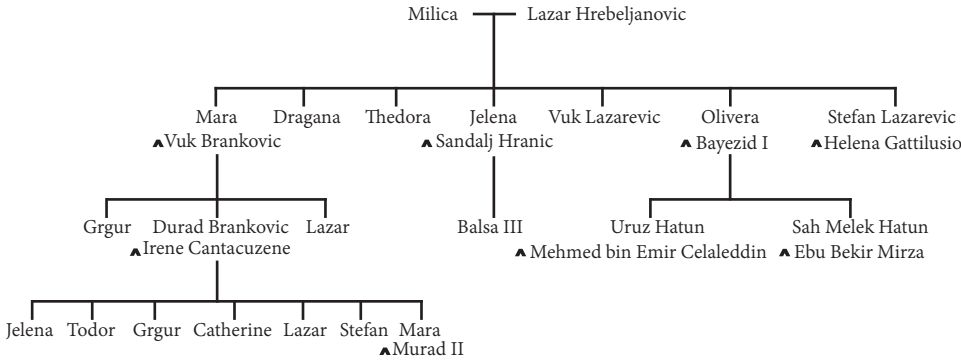
Yıldırım Bayezid zamanında saray ahlaksızlıkları bütün fecilikleriyle başlıyordu. Sırbistan kralının kız kardeşiyle evliliği zevke meyyal olan ahlakını büsbütün bozuyordu. Mehliça [Olivera] latif güzelliği, iradesiz işleriyle Yıldırım'ın aklını başından alıyordu. Ömrünü gazalarda geçiren cesur padişah, Mehliça'nın tesiriyle işrete alışıyor, sarayını genç ve müstesna içoğlanlarıyla dolduruyordu. Bursa Sarayı, Yıldırım zamanında, güzellerle yasak işret yeri halini alıyordu.

Bu çalışma, temelde Osmanlı hanedanının bir üyesi olmasına rağmen Türkiye'de üzerine herhangi bir araştırma yapılmamış olan Olivera'nın söylence ile gerçek arasında kalmış hayat öyküsü ve kültür tarihindeki yeri üzerine bir monografi denemesidir. Bu bakımdan, özellikle on beş ve on altıncı yüzyıl Osmanlı, Timurlu, Bizans, Sırp ve Avrupa kaynaklarından bazıları incelenmiştir. Bu kaynaklardaki bilgi, yorum ve anlatılar karşılaştırılarak tartışılmış ve hayat hikâyesinin ortaya konması amaçlanmıştır. Ayrıca, kültürden kültüre değişen rivayetler çerçevesinde kurgulanan "Olivera" imgesi, Osmanlı-Türk tarih yazımında, Avrupa sanat eserlerinde ve modern Sırp kültüründeki yansıması örnekler üzerinden izlenerek, kültür tarihi içindeki serüvenin bir okuması denenmiştir.

Olivera ve Lazarevic Ailesi

Osmanlı tarihlerinde daha ziyade babası Sırbistan idarecisi Knez Lazar'ın adına gönderme yapılarak "*Laz-kızı*" olarak geçen *Mileva Olivera Lazarevic* [Sırpça: Деспина Оливера Лазаревић] farklı kaynaklarda *Olivera*, *Milieua*, *Maria*, *Mileva*, *Mara* ve/veya Despot kelimesinden türetilen dişi bir unvan olan *Despina* lakabı ile anılır (Giljen vd. 2009: 12).

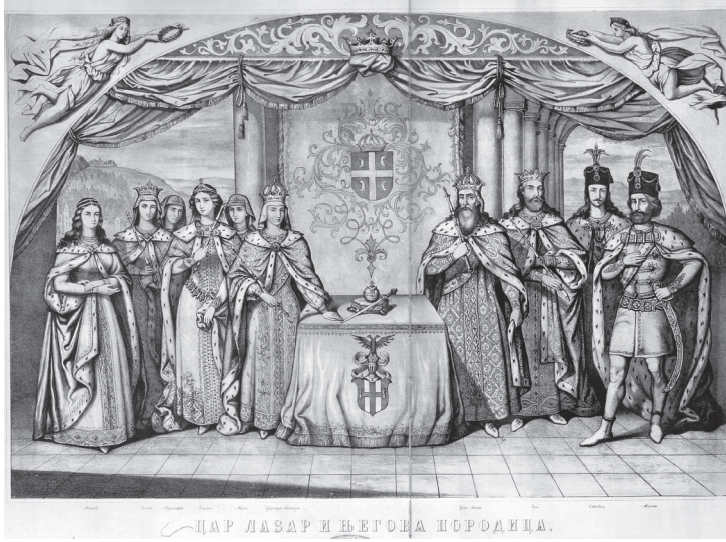
"Olivera, 1367-1389 yılları arasında Sırbistan'ı idare eden Knez Lazar Hrebeljanović [Лазар Хребелјановић] ile ünlü Sırp hanedanı Milica Hrebeljanović'in (Милица Хребелјановић) yedi çocuğundan biridir (Şekil 1) (Resim 1). Sırbistan'ın *Kruševac* [Osmanlı kaynaklarında Alacahisar] kentinde doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 1373-1376 yılları arasında olduğu kabul edilmektedir (Giljen vd. 2009: 181).

Şekil 1. Olivera'nın soy ağacı

Olivera'nın ailesinin yolları Osmanlı hanedanı ile ilk kez 1389 yılında meydana gelen Kosova Savaşı'nda kesişmiştir. Osmanlı ordusunun zaferi ile neticelenen bu savaş, Bayezid ve Olivera'nın babalarının ölümüne neden olmuştur. Murad Hüdavendigâr'ın bir Sırp tarafından şehit edilmesinin ardından, hızlıca cülus edilen Bayezid intikam amacıyla Sırp ordusunun komutanı Knez Lazar'ın öldürülmesini emretmiştir (Uzunçarşılı 1998: 252-257).

Lazar Hrebeljanović'in katlinin ardından onun idaresindeki toprakların yönetimini üstlenen eşi Milica ve oğlu *Stefan Lazarević* [Стефан Лазаревић], siyasi varlıklarını sürdürebilmek için Osmanlıların desteğine ihtiyaç duymuşlardır (Giljen vd. 2009: 54-56). Bayezid de, Stefan Lazarević'in harac ve asker göndermek suretiyle kendisine bağlanması koşuluyla barış yapmayı uygun görmüş (Uzunçarşılı 1998: 2000), iki hanedan arasındaki anlaşma Olivera ile Bayezid'in evliliğiyle kurulan akrabalık bağıyla pekiştirilmiştir.

Resim 1. Pavle Čortanović tarafından yapılan 'Çar Lazar ve Ailesi' isimli 1860 tarihli taş baskı (Princess Olivera Foundation'ın izniyle).

Bayezid ile Nikâhı

Olivera ile Bayezid'in nikâh töreninin ne zaman ve nerede yapıldığı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda nikâhın 1390 (Uzunçarşılı 1998: 200, Koçu 2004: 44, Uluçay 2001: 8, Sakaoğlu 2011: 64, Giljen vd. 2009:

57), ya da 1392 (Imber 1990: 42-43, Lowry 2010: 32) yılında kıyıldığı ileri sürülmektedir.

Gibbons (1916: 182-183) ve ondan yararlandığı anlaşılan Koçu (2004: 44-45) nikâhın Olivera'nın doğum yeri Kruševac'ta bulunan Alacahisar Camisi'nde kılındığını iddia etmektedir. Süreci Sırp tarafından gözlemleyen *Feylesof* lakaplı Konstantin Kostenečki (2008: 53) ise, Osmanlı elçileri ile Milica'nın evlilik üzerinde anlaşmalarının ardından Stefan Lazarević'in kız kardeşi Olivera ile birlikte Bayezid'in huzuruna çıktığını ve evliliğin gerçekleştiğini bildirir. Ülkenin Osmanlı egemenliğine girmesiyle sonuçlanan bu anlaşma ve Olivera'nın babasının infaz emrini veren Bayezid ile nikâhlanması Sırp kamuoyunda eleştirilere yol açmış olmalı ki, Kostenečki (2008: 53), Hristiyanları, Müslümanların gazabından koruyacak olan bu evliliğin patrik ve konsüldeki din adamlarının onayıyla gerçekleştiğini özellikle belirtir. Evlilik töreni hakkında detaylı bilgi veremeyişinin nedeni de muhtemelen bu eleştirilerdir.

Olivera, Bayezid'in ilk eşi değildir. Bayezid daha önce, Germiyanoglu hanedanından Sultan Hatun ile evlenmiş, düğün Anadolu Beylikleri ve Memlûk Sultanın elçilik heyetlerinin de aralarında bulunduğu seçkin davetlilerin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Osmanlı tarihlerinde, büyük sofralar kurulan, eğlenceler düzenlenen, atlar, köleler ve mücevherler gibi değerli hediyeler verilen, altın ve gümüş tepsilerde paralar ve mücevherler dağıtılan düğün hakkında son derece detaylı bilgi verilmektedir (Aşık Paşazade 2010: 329-330, Mehmed Neşrî 1995: 203-209).

Yıldırım Bayezid'in Germiyanoglu'nun kızı ile düğününü detaylarıyla anlatan Osmanlı tarihçileri, Olivera ile evliliğini ise kısaca geçirirler. Osmanlı tarihlerinde, evlilik töreninden ziyade, evlilik vesilesiyle yapılan anlaşma ön plana çıkar. Örneğin, Mehmed Neşrî (1995: 331-333), özellikle, daha önce fethedilen Smederevo'nun [Semendire] Sırlara bırakılmasından bahseder;

Vulk oğlu mübalağa armağanlarla ilçi gönderüb, tahtı kutlayub, anası ağzından dahi bir mektub yazup gönderdi. Bir cemile kız karındaşı var idi. Laz'un kızıydı. Sultan Bayezid Han Gazi'ye virmeğe va'd olunmuşdı. (...) Bayezid Han dahi kabul idüb kızı gönderdiler. Maksud ne ise hasıl oldu. Andan Semendire'yi Sultan Bayezid'den Vulk oğlu dilek idüb, eyitdi: 'Sultanumdan dilek iderüm ki, halime münasib Semendire'yi sadaka ide'. Bayezid Han dahi kabul idüb Güvercinlik'i virüb amma Niğbolı'yı ve obirini virmediler.

Osmanlı tarihçilerinin bu tutumu, Bayezid'in Hristiyan bir hanedanla evlilik yoluyla akrabalık kurarak, fethedilen yerlerin bir bölümü onlara iade etmesinin, pek hoş karşılanmadığını düşündürmektedir. Oysa bu siyasi evlilik iki tarafın da çıkarına olmuştur. Sırp kaynaklarına göre, Olivera'nın Bayezid ile evliliği Sırbistan'a barış getirmiş; kardeşi Stefan Lazarević'e, diğer Sırp soyluları ve özellikle de Branković ailesine karşı bir avantaj sağlamıştır (Novaković 1933: 235'den Giljen vd. 2009: 87-88). Öte yandan, Bayezid, Sırbistan'ı kayınbiraderi Stefan Lazarević aracılığıyla yönetmiş, Sırp ordusu 1396'da Niğbolu ve 1402'de Ankara Savaşlarında Osmanlı ordusunun yanında yer almıştır (Uzunçarşılı 1998: 201).

Bayezid'in Büyük Aşkı

Siyasi temele dayalı bir evlilik olsa da Bayezid'in Olivera'ya son derece değer verdiği anlaşılmaktadır. Osmanlı kaynaklarının çoğu, çok güzel bir kadın olduğunu belirttikleri Olivera'nın, sultanı kendisine aşık ettiğini bildirmektedir. İbn Kemal (2000: 315), Olivera'nın güzelliğini dönemin süslü diliyle över; "Lâz beginün bir duhter-i ferhunde-ahteri vardı ki hûr-ı maksûr gibi kusûrdan dûr u beri, hüsne serv-âzâd gibi ser-efrâz olan hüsnâlar içinde mümtâz perî-zâddi" [Laz beyinin güzel bahtlı bir kızı vardı ki, cennette mahpus hurileri gibi kusursuz, güzellikle serbest bırakılmış gibi gururlu olan, güzeller içinde seçkin bir peri kızıydı]. On altıncı yüzyıl müelliflerinden Hadîdî (1991: 118) ise, onu süslü, güneş gibi parlayan, selvi boylu ve gönül alıcı şeklinde tanımlar; "Meger Lâz'un kızı vardı zîbâ / Güneş-tal'at, sehî-kamet, dil-ârâ".

Olivera ile Bayezid'in *Paşa Melek* (Uluçay 2001: 8, Sakaoğlu 2011: 74-75) ve *Oruz / Uruz Hatun* isminde iki kızı olduğu kabul edilir (Sakaoğlu 2011: 75). Bazı kaynaklarda Olivera'nın erkek çocuklar dünyaya getirdiği iddia edilse de (Meram 2011: 74) bu bilgi dönemin kaynakları aracılığıyla desteklenememektedir. Nitekim Neşrî (1995: 365), Bayezid'in bütün oğullarının cariyelerden olduğunu bildirir; "Şöyle rivayet olunur ki, Bayezid Han'un yidi oğlu varidi. Cümlesi cariyeden idi". Sırp kaynakları ise Olivera ile Bayezid'in çocuklarından bahsetmez.

Sarayda İçkili Eğlenceler: Osmanlı Tarihçilerinin Günah Keçisi

Olivera'nın, babasının katlini emreden Bayezid'e karşı nasıl hisler beslediğini yorumlamak zor. Osmanlı tarihçilerine göre, güzelliğiyle sultanı kendisine aşık eden Olivera, onun kötü alışkanlıklar edinip, devlet işlerini boşlamasına neden

olmuştur (Mehmed Neşri 1995: 333, Aşık Paşazade 2010: 341, Edirneli Oruç Bey: 52, İbn Kemal 2000: 313-319, İdris-i Bitlisi 2008: 61-65, Hoca Sadettin Efendi 1974: 209-210, Müneccimbaşı Ahmed Dede: 137). On altıncı yüzyıl tarihçilerinden Peçevi'nin tabiriyle “âdâb-ı selatinden bî-haber kâfirin kızı” [sultanların disiplininden habersiz bir kafir kızı] olan Olivera, Bayezid'in Osmanlı tarihlerinde ağır şekilde eleştirilen içkili eğlencelerinin sorumlusudur. Mehmed Neşri (1995: 333) sultanın içkili eğlence biçimini Olivera'dan öğrendiğini kaydeder; “Ve Sultan Bayezid şarab içüb sohbet itmeği Laz kızından öğrendi. Yoksa ol vakte değin nesl-i Osman her giz şarab içmiş değüldi.” Benzer ifadeler kullanan Aşık Paşazade (2010: 341), Çandarlı Ali Paşa'nın Olivera'nın suç ortağı olduğunu ilan eder; “Bâyezîd Han sohbet esbâbını Laz Kızından öğrendi, Ali Paşa mu'avenetiyle: şarâb u hem kebâb meclis kuruldu / Kâfir kızı gelüp kadeh sürüldi. 'Ali Paşa didi Han anı gözle / Ki ne meclis bu sohbetde olundu. Şarâb içmegine Han Bâyezîd'ün 'Ali Paşa kâfir kızı bulundu”. On altıncı yüzyıl müelliflerinden Hoca Sadettin Efendi (1974: 209-210), Bayezid ile Olivera'nın evliliğini ibretlik bir hikâye gibi sunar;

[Olivera] güzeller göğünde yeni doğan ay gibi parmakla gösterilir, gülistanda yeni boy atmış taze bir gonca gibi övülürdü. Peri suretindeki bu kızın parıldayan saçları gönüller için tuzak, amber gibi kokular saçan ağzı dertlerin acılığını kesen deva, tazelikten alacağını almış, melek yüzlü bir dilber idi. Onun güzelliğinin şöhreti, cihan padişahlarının kulaklarına ulaşmış, sevinçler getirecek birleşme dileği her birinin başlıca isteği olmuştu. Vlakoğlu [Stefan Lazarevic] bu kızın ülkeler padişahına armağan edilmesini, otağında hizmete koşulmasının yerinde olacağını düşünerek, dileğini belirtmiş, padişahın haremi için bu yola söz kestiğini açıklamıştı. Yüce yaradılışlı padişah da gençliğinin verdiği hızla, bu işin bir an önce bitirilmesi için güvenilir emektarlarını saflık bağında yetiştirilmiş, iffet örtüsüyle örtünmüş güzeli alıp getirmek üzere göndermişti. Vlakoğlu da çeyizini, çemenini düzerek, pek değerli eşyalar ve hesapsız mal ile hemşiresini sultanın otağına yolcu etmişti. (...) Dolunaylar kadar güzel olan gelin, yıldızı parlak padişahın önünde cilvelenmeye başlayınca yiğit sultan, gönülleri kendine bağlayan bu güzelin zülfünün tellerine öyle bir dolandı ki, çevrede ne kadar ince hesapla uğraşan akıllı varsa, bunu çözmeye çalıştı da bir sonuç alamadı. Yemekler, içki alemleri, sohbet demleri sürüp gitti ve gönül hanesine muhabbet tohumları ekildi. Padişah, memleket konularından el çekti, ol zülfü kâfirin sözüne bağlandı, birkaç gün adeta

padişahlığını unuttu... gece ve gündüz o ak gerdanın, işveli dilberin sohbetini tek dilek bilip... keyif verici, yasaklanan yiyecek içeceklerin tüm yasakçısı iken, Tanrı rızasını şaşırarak arzuları dinleyip, atalarının ele almadıkları al renkli kadehi, gönül götüren dilberin ısrarlarına kanarak yudumladı...

Osmanlı kaynaklarına tümüyle güvenerek Bayezid'in içki alışkanlığını Olivera'ya atfetmek mümkün değildir (Emecen 2014: 78). Bayezid'in bu durumunun Olivera ile evliliğinden öncesine dayandığına ileri süren Lowry (2010: 31-32), 1391 yılında Yıldırım Bayezid ile birlikte bir Anadolu seferine katılmak zorunda kalan Bizans İmparatoru II. Manuel Palaeologus'un kayıtlarına dikkat çeker. Manuel, katılmak durumunda kaldığı içkili eğlenceleri sıkılğan bir ifadeyle dile getirmektedir: "...Her şeyin üzerine, günlük avlanmalardan, yemek sırasında ve sonrasındaki aşırılıklardan, şaklaban kalabalığından, flütçü sürüsünden, şarkıcılardan oluşan korolardan, dansçı güruhundan, zil şingirtısından ve sert şarabın ardından gelen anlamsız kahkahadan bahsetmemeli miyiz? Bütün bunlardan acı çeken birinin aklını kaçırmaması mümkün mü?" (Dennis 1977: 50-51). Aynı sefer sırasında hocası Cydones'e yazdığı mektubu sonlandırırken, yine böyle bir eğlence oturumu için Yıldırım Bayezid'in huzuruna davet edildiğini söylemektedir: "...Sanırım yine yemekten önce birkaç kadeh içmek ve midemizi altın kupa ve kase koleksiyonundan şarapla doldurmaya zorlamak istiyor" (Dennis 1977: 48, Barker 1969: 93). Manuel'in 1391 tarihli kayıtlarından yola çıkan Lowry, Olivera ile Bayezid'in nikâhının çoğu kaynağın iddia ettiği gibi 1390 yılında değil, ancak Imber'in (1990: 42-43) iddia ettiği gibi 1392 yılında yapıldığını kabul etmektedir. Lowry'nin Bayezid'in içki alışkanlığının Olivera'dan öncesine dayandığına dair görüşü, şehzadeligi sırasında Kütahya'da düzenlediği eğlenceler ile desteklenebilir (Bayezid'in Kütahya'da bulunduğu döneme ilişkin detaylı bilgi; İnalcık 2011: 75).

Bayezid'in saltanatı döneminde süregelen ve özellikle erkeklerin katılımıyla gerçekleşen içkili eğlencelere Olivera'nın iştirak edip etmediğine dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak, Ortaçağ Sırp kültüründe evli bir kadının, erkeklerin yanında konuşması dahi hoş karşılanmazken (Šlijivić-Šimšić 1980: 46), bu gelenekten gelen Olivera'nın eğlence toplantılarının başlıca azmettiricisi olduğunu söylemek güçtür.

Osmanlı tarihçilerinin Bayezid'in içkili eğlenceleri konusunda ağız birliği ederek Olivera'yı suçlaması, büyük ölçüde evliliği boyunca kendi dinini muha-

faza etmesinden dolayı olmalıdır. Aşıkpaşazade'nin "kız kendi töresince dura geldi" şeklinde ifade ettiği gibi, Bayezid, Olivera'ya dinini değiştirmesine dair herhangi bir baskıda bulunmamış ve bir Hristiyan olarak Osmanlı sarayında yaşamına müsaade etmiştir. Bu durum, Bayezid'in aykırı eğlence tutkusunu açıklamak için bir araç olmuştur.

Kur'an'da Müslüman olmayan kadınlar ile onlar iman etmedikçe evlenmeyi yasaklayan ayet bulunmaktadır; "Allah'a ortak koşan kadınlarla, iman etmedikçe evlenmeyin! Allah'a ortak koşan bir kadın sizin hoşunuza gitse bile, iman etmiş bir cariye her halde ondan daha hayırlıdır. (...) Onlar, sizi ateşe davet ederler (...)" (Ku'ran 2/221). Bu ayete rağmen, Ehl-i kitap olmak şartıyla gayrimüslim bir kadınla evlenmek Osmanlı ortamında garip karşılanmamaktaydı (Beydilli 2017: 388). Nitekim Orhan Bey ile evlenmiş olan VI. İonnes Kantakuzenos'un kızı Thedora (Nicol 2016: 252, Uluçay 2001: 5) ve II. Murad ile evlenen Mara Branković (Beydilli 2017: 383-412), Osmanlı sarayında kendi dinlerini muhafaza eden Hristiyan prenseslerdi. Ne Thedora, ne de Mara Branković, Olivera gibi Osmanlı müelliflerinin eleştirilerinin odağı olmadı. Oysa Olivera, her zaman Bayezid'i günaha iten, yani ayette belirtildiği şekliyle "ateşe davet eden" olarak görüldü.

Olivera, öylesine günah keçisi olmuştur ki, Osmanlı ordusunun hezimetini ve Bayezid'in esareti ile sonuçlanan Ankara Savaşı dahi onunla ilişkilendirilmiştir. Bayezid'i "bu dinsiz kral kızına duyduğu aşırı yakınlık yüzünden bir süre devlet yönetiminden el çekti. Sevimsiz kadının her türlü hayırdan uzaklaştırması ile, Allah'ın emirlerini unuttu. Atalarının kullanmadığı şarabı, yine o uğursuzun teşvikiyle içmeye alıştı" sözleriyle eleştiren on yedinci yüzyıl müelliflerinden Bostanzade Yahya Efendi'ye göre, Ankara Savaşı'nda yaşanan felaketin nedenleri arasında Olivera da yer almaktadır; "Timurlenk olayına üç şey sebep olmuştur: Biri içki içmek; ikincisi haram kabdan yemek, üçüncüsü ise Las Kralı'nın kızın almak. Bu sonuncu sebeple ilgili olmak üzere, Timur olayı sırasında, akrabası sayılan yere batası dinsizlere başvurup yardım bile istemiştir!" (Bostanzade Yahya Efendi 1978: 44, 47).

Ankara Savaşı ve Esaret Dönemi

Bostanzade Yahya Efendi'nin, ilahi bir ceza olduğunu ima ettiği Ankara Savaşı, Bayezid ve Olivera için bir dönüm noktası olmuştur. 28 Temmuz 1402'de meydana gelen savaş Osmanlı ordusunun yenilgisiyle sonuçlanmış, Yıldırım

Bayezid, oğulları Musa Çelebi ve Mustafa Çelebi esir düşmüştür. Savaşı takip eden günlerde, Olivera da Timurluların eline düşmüştür. Dönemin tanınmış Osmanlı tarihçileri muhtemelen onur kırıcı buldukları için Olivera'nın esareti konusunda sessiz kalmış, adeta göz ardı etmişlerdir. Oysa, böyle bir kaygısı bulunmayan çağdaş Timurlu, Memlûk, Bizans ve Avrupa kaynakları Olivera'nın esir düştüğünü bildirir (Keskin 2014: 892-898).

Olivera'nın Timurluların eline geçmesiyle ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Örneğin, Fatih Sultan Mehmed döneminde Osmanlılara hizmet eden Sırp kökenli yeniçeri Konstantin Mihailoviç (2013: 61) hatıratında, Olivera'nın Bayezid tarafından sefere götürüldüğünü ve savaş alanında esir düştüğünü kaydeder. Ancak, Mihailoviç'in bu kaydını diğer kaynaklar desteklemez. Çağdaş kaynaklar, Olivera'nın, savaşın ardından Bursa'nın yağmalanması ile görevlendirilen Timurlu ordusu tarafından ele geçirildiğini bildirmektedir.

Sefere katılan Timurlu tarihçisi Nizamüddin Şâmî (1987: 311)'ye göre Timur, torunu Muhammed Sultan önderliğinde bir orduyu Bursa'nın yağmalanması için görevlendirir; "Emir Timur, Emirzade Muhammed Sultan'ın maiyetinde Emirzade Ebubekir Bahadır ile Emir Cihanşah Bahadır olduğu halde bir zafer ve nusrat alayı ile Bursa'ya gitmesini emretti". O günlerde Bursa'da bulunan İtalyan tüccar Gerardo Sagredo, Venedik'e gönderdiği raporunda, Timur'un gönderdiği ordunun savaştan beş gün sonra, 3 Ağustos 1402'de Bursa'ya vardığını bildirmektedir (Alexandrescu-Dresca 1942: 129-134).

Savaşın ardından Bursa'ya doğru kaçan Yıldırım Bayezid'in büyük oğlu Süleyman Çelebi, Timurlu ordusu kente ulaşmadan, sarayda bulunan hanedan üyelerinden bazılarını ve hazinenin bir bölümünü alarak Edirne'ye doğru hareket etmiştir (İbn Arabşah 2012: 311, Hoca Sadettin Efendi 1974: 293, İdris-i Bitlisi 2008: 143).

Bursa'ya ulaşan Timurlu ordusu, öncelikle Osmanlı sarayını yağmalamıştır (Nizamüddin Şâmî 1987: 313-314, Keskin 2014: 895-896). Uzun süre Timurlu coğrafyasında kalan ve Timur'un bir biyografisini yazan Arap müellif İbn Arabşah (2012: 315) bu yağma sırasında Yıldırım Bayezid'in hareminin Timurluların eline geçtiğini kaydeder: "Timur, Osmanoğlu'nu esir aldıktan sonra ordusundan ve emirlerinden bir kısmını Bursa'ya gönderip, onları Şeyh Nureddin'in emrine verdi. Sonra kendisi de onların arkasından son derece huzurlu, rahat ve emniyetli bir şekilde yola koyuldu; oraya geldi ve Osmanoğlu

haremi, hazinesi, malları ve hizmetkârlarından istediği kadarını aldı". Doukas (2008: 62) ele geçirilenler arasında Bursa Sarayı'nda bulunan Olivera'nın da yer aldığını söylemektedir: "...orada [Bursa'da] hazine dairesini açtırdı ve Rumlardan [Osmanlılara] miras edinilmiş altınları, gümüşleri, değerli taşları ve [çokluğu yüzünden] buğday taneleri kadar çok gibi ölçülen incileri aldı. O yerde ayrıca, [Sırp Kralı] Lazaros'un kızı da aralarında olmak üzere, onun [Bayezid'in] bütün eşlerini ve cariyelerini buldu". *Anonim Grekçe Osmanlı Tarihi* (1973: 105) de Doukas'ın Olivera'nın Bursa Sarayı'nda bulunduğu sırada esir alındığı şeklindeki kaydını yineler.

Olivera'nın Timurluların eline düştüğüne yönelik kayıtlar, Süleyman Çelebi'nin Edirne'ye götürdüğü hanedan üyeleri arasında yer almadığını göstermektedir. Bayezid ile birlikte Ankarâ'da bulunan ve savaş alanını Süleyman Çelebi'den daha sonra terk eden Stefan Lazarević, kız kardeşini almak üzere Bursa'ya uğramış olmalıdır. Timurlu kaynakları, Olivera'nın Bursa Sarayı'nda değil, Yenişehir'de bir evde saklanırken yakalandığını bildirmektedir; "Yıldırım Bayezid'in hatunu ve iki kızı Yenişehir'de birinin evinde gizlenmekteydi. Yine Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa'ya nişanladığı Sultan Ahmed Celayir'in kızı da dahil olmak üzere hepsi ele geçirildi" (Şerefüddin Ali Yezdi 2013: 396). Anlaşılan, Olivera, Stefan Lazarević kente ulaşmadan önce Bursa'dan ayrılarak, Timurlu kaynaklarının bildirdiği gibi Yenişehir'e gitmiş ve orada Timurlular tarafından yakalanmıştır.

Bursa yağmasından dönen ordu, Kütahya'da esirler ve ganimeti Timur'a sunmuştur. Şerefüddin Ali Yezdi'nin (2013: 397) bildirdiğine göre, Olivera ve iki kızı da bunlar arasındadır; "Seyyid Hoca Şeyh Ali Bahadur (...) Yıldırım Bayezid'in hazinesi ve Şeyh Nureddin-bek'in Bursa'da muhafaza ettiği katar katar malları yükleyerek, kayserin hanımı ve kızlarıyla birlikte getirip Sahipkiran'a sundu" (Resim 2).

Esaret Dönemi Hakkında Farklı Rivayetler

Bursa'yı yağmalamaya giden ordunun ordugâha döndüğü günlerde, Timur büyük bir eğlence düzenlemiş ve esiri Bayezid'i de davet etmiştir (Nizamüddin Şâmî 1987: 313). İbn Arabşah (2012: 316-317), söz konusu eğlenceye Bursa Sarayı'ndan getirilen hizmetlilerin ve cariyelerin servis yaptığını bildirir:

Bir gün Timur sıradan bir mecliste oturup, has ve avam üzerine sadet kanatlarını yayıp, helal haram düsturunu ortadan kaldırmış ve

işret sofrasını açmıştı. Sofranın kurulduğu mekan ağzına kadar insanla dolunca, Timur, Osmanoğlu'nu [Bayezid] alelacele huzuruna çağırttı. Osmanoğlu, eli yüreğinde zincirli olarak huzura geldi. Timur, onun endişelerini giderdi, korkularını bastırdı; onu itibarlı bir yere oturttu ve tatlı muamele ile kederini hafifletti. Timur, daha sonra mutluluk feleklerini (şarap kadehleri) döndürmeye davet etti; felekler döndü (...) Osmanoğlu hizmet kılan sakilerin çoğunun kendi cariyeleri bir kısmının da hatunları ve odalıkları olduğunu görmesiyle birlikte gözlerinin önü karardı ve bu anı yaşamaktan can çekişme acısını daha tatlı buldu. Kalbi lime lime, gönlü pâre pâre oldu ve öyle çok üzüldü ki, ciğeri parçalandı. Ah-vahı arttı öfkesi kat kat yükseldi yaraları yenilen-di ve bu kaygı yaralarına işkence neyleri ile tuz serpildi.

Resim 2. Bayezid, Olivera ve iki kızını Timur'un önünde gösteren gravür

İbn Arabşah'ın kaydından anlaşıldığı kadarıyla, Bayezid bu durumu bir aşağılama olarak görmüş ve çok sinirlenmiştir. Çağdaş Memlûk müelliflerinden İbn Tagrıberdi (2013: 355) de İbn Arabşah'ın yazdıklarını yineler. Anlaşılan, Bayezid'in Timur tarafından aşağılandığı dedikodu, Mısır'a kadar ulaşmıştır. Ana akım Osmanlı kaynakları ise Memlûk kaynaklarında dahi zikredilen bu büyük eğlenceden bahsetmelerine rağmen, hizmet eden Osmanlı saraylılarından söz etmez.

Ancak, bu eğlence hakkındaki dedikodular Osmanlı ortamında da dillendirilmiştir. Öyle ki, on altıncı yüzyıla ait *Anonim Osmanlı Kroniği* (2000: 51) bu eğlencede hizmet edenler arasında yalnızca sıradan cariyelerin değil, Yıldırım Bayezid'in nikahlı eşi Olivera'nın da yer aldığı bilgisini verir: “Meger bir gün Timür Han Yıldırım Han ile meclis kurup sohbet iderken Sultan Bayezid'ün bir kâfire avratı vardı. Vilk-oğlu kızı idi. Timür Han buyurdu kim, ol avratı sohbe [eğlence meclisine] getüreler. Andan Timür Han buyurdu kim, Yıldırım Hana sagrak süre [içki servisi yapsın]. Andan Yıldırım Han avratın sohbetde göricek hayli melûl oldu, gaza gelüp Timür Han'a çok küstâhâne sözler söyledi”. Anonim Kronik bu dedikoduya değinmesine rağmen, Timur'un Bayezid'i aşışlamak gibi bir düşüncesi olmadığını aksine kadınların eşlerine servis yapmasının Orta Asya'da gelenek olduğunu belirten bir açıklamaya yer verir: “Rivâyet iderler kim: Çağatay arasında avratı sohbe gelüp gine kendü erine sagrak sürmek ayb degül idi derler. Yoksa Yıldırım Han'a horlık kasdın idüp getürmediler” (2000: 51).

Olivera'nın bu eğlence sırasında serviste bulunduğu yönündeki rivayet özellikle Grekçe kaynaklarda yer alır. İstanbul'u kuşatarak çok zor günler yaşatan Bayezid, Grekçe kaynakların çoğunda lanetle anılmaktadır. Tanrının onu Timur'u göndererek cezalandırmış ve Hristiyanları kurtarmış olduğuna inanılmaktadır (Daş 2005: 43-58). Bizans müelliflerinin, Olivera hakkındaki dedikodulara yer vermesi, Bayezid'i aşışlama eğiliminden geliyor olmalıdır. Dönemin ünlü tarihçisi Laonikos Chalkokondyles (2014: 263), Bayezid'in demir bir kafes içinde hapsedildiğini ve Olivera'nın da çıplak halde davetlilere serviste bulunduğunu kaydeder (Nicoloudis 2006: 319-327). Theodore Span-dounes (1997: 24, 2015: 50) de Chalkokondyles'in anlattıklarını tekrarlar. On altıncı yüzyılda yazılmış *Anonim Grekçe Osmanlı Tarihi* (1973: 106)'inde, Timur'un Olivera'nın elbisesini baldırlarına kadar yırttığını ve bağlı bulunan Bayezid'in önünde kötü muamelede bulunduğunu bilgisi yer alır. Olivera'nın uğradığı hakarete dayanamayan Bayezid kimilerine göre yüzüğündeki zehri içerek (Mihailoviç 2013: 61) kimilerine göre başını içinde tutulduğu kafesin korkuluklarına vurarak intihar eder (Giljen vd. 2009: 80).

Olivera'nın Esaretinin Avrupa'da Yankıları: Oryantalist Mitler

Grekçe metinlerden yararlanılan Avrupalılar bu dedikoduya eserlerinde yer vermişlerdir. Bu olayla bağlantılı olarak Avrupa'da ilgi çeken figürlerden biri haline gelen Timur'un hayatına ilişkin on beşinci yüzyıldan itibaren yazılan mo-

nografilerde de Bayezid'in esareti detaylı şekilde işlenmiştir (Milwright 2006: 317-344, Voegelin 1937: 545-587, Milwright vd. 2011: 239-260). Olivera hakkındaki rivayetler özellikle bu kaynaklarda çeşitlenir. McJannet'in tabiriyle batılı tarihçiler için bu olay Türklerin kendi tarihlerini onların aleyhine nasıl çevirebileceklerine dair bir model oluşturmaktadır (McJannet 2015: 241).

Avrupalılar, oryantalist fanteziler ile çeşnilendirdikleri bu dedikoduya resimden duvar halısına kadar birçok sanat eserinde de görselleştirilmiştir. Bu konunun işlendiği en önemli sanat eserlerinden biri Almanya'nın Potsdam kentinde bulunan Neues Palais'ın *Tamerlanzimmer* (*Timurlenk Odası*) olarak adlandırılan bölümünde yer alan İtalyan ressam Andrea Celesti'ye (ö. 1712) ait tablodur. 3.69 x 8.00 metre ebatlarındaki devasa tabloda, Olivera'nın demir bir kafes içinde olan Bayezid'in önünde Timur'a servis yapışı resmedilmiştir (Windt 2009: 18-19) (Resim 3). Viyana'da *Diözesanmuseum*'da sergilenmekte olan on yedinci yüzyıla tarihlenen bir duvar halısında da kafes içindeki Bayezid ve hakarete uğrayan Olivera kompozisyonun işlendiği görülmektedir (Ergin 2006: 411-412). Aynı sahne, Viyanalı sanatçı Peter Johann Nepomuk Geiger (ö.1880) tarafından yapılan bir gravürde de işlenmiştir (Resim 4).

Resim 3. Andrea Celesti'nin Neues Palais'te sergilenen tablosundan ayrıntı

Olivera ve Bayezid'in esaretinin geniş kitlelerce öğrenilmesi ise, kuşkusuz tiyatro oyunları ve operalar aracılığıyla olmuştur. Bu trajediye değinen en ünlü oyun, ilk defa 1587-1588 yıllarında sahnelenen *Tamburlaine The Great* isimli tragedyadır. İngiliz yazar Christopher Marlowe'un özellikle, Grekçe metinlere dayanan Petrus Perondinus'un 1553 yılında yayınlanan *Magni Tamerlanus Scytharum imperatoris vita* isimli Latince Timur biyografisinden yararlanarak kaleme aldığı oyun (Khoury 2007: 338-344), Tatar hükümdarı *Tamburlaine*, yani Timurlenk'in Türk hükümdarı *Bajazeth*'i mağlup ve esir etmesi çevresinde gelişir. Olivera, bu oyunda *Zabina* isimli karakterdir. Kafese konulan Bajazeth ve Zabina oyunun büyük bölümünde aşağılanır. Son perdede, Bajazeth kafesin içindedir. Zabina'dan su ister, o yanından ayrıldığı sırada, kafasını demir parmaklıklara vurarak intihar eder. Onu gören Zabina da aynı şekilde intihar eder. Bu durum karşısında hüznlenen Tamburlaine de Bajazeth ile Zabina'nın törenle defnedilmelerini emreder (Aksoy 2004: 68-71).

Marlowe'un, *Tamburlaine The Great* adlı yapıtını, Luis Velez de Guevara'nın *La nueva ira de Dios, y Gran Tamerlan de Persia*; Jean Magnon'un *La Grand Tamerlan ou la mort de Bajazet*; Ser Wouters'in *Den Grooten Tamerlan met de Doodt van Bayaset de I Turks Keiser*; Anonim, *Asterie du Tamerlam*; Nicolas Pradon'un *Tamerlan ou la mort de Bajazet*; Charles Saunders'in *Tamerlane the Great, a tragedy*; Francis Fane'in *The Sacrifice, a tragedy*; Mademoiselle de la Roche-Gulhem'in *Tamerlan*; Marc Anton Ziani'nin Gasparini, Chelleri, Handel, Vivaldi gibi ünlü besteciler tarafından bestelenen *Il Gran Tamerlano*; William Popple'in *Tamerlan the Beneficent, a targedy*; Johann Philipp Förstch'ün *Bajazet und Tamerlane*; Nicholas Rowe'un *Tamerlane*; Gabriello Francesco Henry'nin *Le Peripizie della Fortuna o il Bajazetto, dramma in Musica*; Monsieur le Chevalier de P'nin *Bajazet Premier*; Etienne Morel de Chefdeville'in *Tamerlan*; Matthew Gregory Lewis'in *Timour the Tartar, A Romantic Drama*; Charles Brifaut'un *La fille de Bajazet*; Johannes Carsten Hauch'un *Bajazet* adlı, hikayenin çeşitlendiği tiyatro ve operaları izlemiştir (Intze 1912: 16-59).

Avrupa toplumunda Olivera hakkındaki dedikodular öylesine yerleşmiştir ki, Osmanlı sultanlarının sırf onun başına gelenlerden dolayı nikâhla evlenmeyi bıraktıklarına dair söylentiler ortaya çıkmıştır (Uluçay 2001: 8). On altıncı yüzyıl ortalarında Avusturya elçisi sıfatıyla Osmanlı ülkesini ziyaret eden Ogiler Ghislain de Busbecq (2005: 31-32), Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan ile nikâhlanmasının, Bayezid'in başına gelenlerden sonra bir

ilk olduğunu belirtir. Sultanlar, Timur'un eline tutsak düşen Bayezid'in gözleri önünde nikâhlı eşinin uğradığı hakaretlerin anısını unutmamış, kendi başlarına böyle bir şeyin gelmemesi için evlilik akdi yapmamışlardır. Çünkü nikâhlı eşlerin uğrayabileceği herhangi bir hakaret, cariyelerin yani nikâhsız eşlerin başına gelebilecek olumsuz bir duruma göre çok daha onur kırıcıdır. Bu konuya değinen ünlü Fransız düşünür Voltaire (1901: 96) II. Murad'ın Olivera'nın kız kardeşinin torunu Mara Branković ile evliliğini örnek göstererek bu yorumun doğru olmadığına dikkat çeker. Leslie Peirce (2012: 51) de Olivera'dan sonra cariyeye düzeninin yerleştiği fikrinin Avrupalıya özgü bir görüş olduğunu belirterek, "Osmanlı hanedanının evlilik politikasını gelecekteki bir yenilgi varsayımı üzerine kurup kurmayacağı kuşku götürür" yorumunu getirir.

Resim 4. Peter Johann Nepomuk Geiger'e ait gravür (www.wikimedia.org)

Esaret Döneminin Görgü Tanıkları: Timurlu Kaynakları

Timur'un tutsağı Bayezid'i eşi Olivera'ya hakaret etmek suretiyle aşağıladığı dedikodusu Timurlu kaynaklarında yer almaz. Aksine, Timurlu kaynakları, Timur'un Bayezid'i çok iyi şekilde ağırladığından hemfikirdirler (Nizamüddin Şâmî 1987: 305-313, Şerefüddin Ali Yezdî 2013: 393-394, el-Hüseynî 2011: 32-34). Şerefüddin Ali Yezdî (2013: 394), Timur'un esir aldığı Bayezid'e son derece saygılı davrandığını, her gün sohbet ederek teselli ettiğini ve onun için özel bir otağ kurdurduğunu bildirir. Timurlu kaynakları, sözü edilen eğlence de Bayezid'in onurlandırıldığından bahsetmektedir. Nizamüddin Şâmî (1987: 313), Timur'un emri uyarınca eğlenceye davet edilen Bayezid'in saygıyla karşılandığını, kendisine değerli hediyeler verilerek şarap sunulduğunu bildirmektedir. el-Hüseynî (2011: 32-34), Bayezid'in bu eğlence de Timur'un kendine hediye ettiği değerli eşyaları görünce mutluluğunu gizleyemediğini bildirir. Timurlu kaynaklarının bu yorumlarla özellikle Timur'u yüceltmeyi amaçladıkları görülmektedir. İlginç olan, Timurlu kaynaklarında zikredilen bu eğlenceden, Olivera'nın esaretine hiç değinmeyen Osmanlı kaynaklarının da söz etmesidir. Timurlu kaynaklarından yararlandığını özellikle bildiren Hoca Sadettin Efendi (1974: 291) de, Timur'un söz konusu eğlence de Bayezid'e gereken saygıyı gösterdiğini ve yanında oturttuğunu belirtir.

Olivera'nın esaretinden bahseden Timurlu kaynaklarında onun bu eğlence de serviste bulunduğuna ilişkin bir ima bulunmamaktadır. Aksine, o güne kadar dinini muhafaza eden Olivera Timur'un huzurunda Müslüman olmuş ve hizmetçileriyle birlikte Bayezid'e gönderilmiştir; "Hazreti Sahipkiran, Yıldırım Bayezid'in hatununu ve kızlarını halayıklarıyla birlikte kendisine gönderdi. Sahipkiran'ın yüzü suyu hürmetine bugüne kadar kâfire olan ol hatun o gün Müslüman oldu" (Şerefüddin Ali Yezdî 2013: 397-398). Olivera ile birlikte esir düşen iki kızından büyük olanı da Timur'un izniyle Şehzade Ebu Bekir ile nikâhlanmıştır (Şerefüddin Ali Yezdî 2013: 397). Bu kız, *Oruz / Uruz Hatun*'dur (Sakaoğlu 2011: 75). Olivera'nın diğer kızı *Paşa Melek* ise Timur'un emirlerden birinin oğlu ile nikâhlanmıştır (Yinanç 1979: 387, Sakaoğlu 2011: 74). Şerefüddin Ali Yezdî'nin kayıtları, Timur'un Olivera'ya toplum içinde hakaret ettiği yönündeki rivayetlerin dedikodudan ibaret olduğunu düşündürmektedir. Olivera, hakarete uğradığı yönündeki rivayetlerin aksine, Timurlu kaynaklarında belirtildiği gibi Bayezid'in yanına gönderilmiş olmalıdır.

Esaretten Kurtulması

Savaşın sona İstanbul'a giden Stefan Lazarević, İstanbul'da bulunduğu süre içinde, Olivera ve savaş alanında esir düşen yeğeni Grgur Branković'in kurtarılabilmesi için gerekli muhtemel fidyenin temini için Galata'daki Cenevizli bankerlere başvurmuştur (Giljen vd. 2009: 114). Kostantin Kostenecki (2008: 63), Stefan Lazarević'in Bayezid'in bütün yakınlarıyla birlikte tutsak edilen kız kardeşi Olivera'nın durumunu öğrenmek üzere Aydın adındaki bir Türk'ü Timur'a gönderdiğini bildirir. 21 Aralık 1402 tarihinde Olivera'nın ablası Mara Branković'e yazılan bir mektupta oğlu Grgur Branković'in serbest kaldığı bildirilmekte, ancak Olivera'ya değinilmemektedir (Giljen vd. 2009: 122). Anlaşılan, Grgur Branković fidye karşılığında serbest kalmış ancak Aydın'ın elçiliği Olivera'yı esaretten kurtaramamıştır.

Bayezid, 8 Mart 1403 günü esaret altında vefat etmiştir (Yınanç 1979: 388). Orbini, *Il Regno degli Slavi (Sırp Krallığı)* isimli eserinde, Olivera'nın Bayezid'in ölümünden iki gün sonra öldüğünü bildirmektedir (Giljen vd. 2009: 108). Marlowe'un *Tamburlaine The Great* adlı oyununa da esin kaynağı olan bu rivayet gerçeği yansıtmamaktadır. Konstantin Mihailoviç (2013: 61), Timur'un Bayezid'in ölümüne üzülen Olivera'nın da dâhil olmak üzere tüm maiyetinin Bursa'ya dönmelerine izin verdiğini kaydeder. Şerefüddin Ali Yezdi (2013: 407)'nin bildirdiğine göre, Timur, geçici olarak Akşehir'deki Mahmud Hayranî Türbesi'ne defnedilen Bayezid'in cenazesinin Bursa'ya götürülmesi için esir tutulan Musa Çelebi'yi değerli hediyeler vererek serbest bırakmıştır. Serbest bırakılan Olivera, Musa Çelebi'nin de bulunduğu cenaze alayı ile Bursa'ya gitmiş ve Bayezid'in defin törenine katılmış olmalıdır.

Sırbistan'a Dönüşü ve Ölümüne Kadar Faaliyetleri

Olivera'nın Sırbistan'a nasıl ve ne zaman döndüğüne dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Geleneksel Sırp anlatısına göre, döndükten sonra bir süre Kladovo civarında bir manastıra çekilmiş ardından yeni başkent Belgrat'a giderek kardeşi Stefan Lazarević'in yanına yerleşmiştir (Giljen vd. 2009: 123). Esaretten kurtulduktan sonra Olivera'nın ismine ilk defa 1423 yılına ait bir Dubrovnik belgesinde rastlanır. Belgede kız kardeşi Jelena (Jela)'nın Olivera'nın kendisini ziyaret etmesine izin verilmesini istediği kaydedilmektedir. Yöneticiler, cevaben *Domina Despina* olarak adlandırdıkları "Şanlı Despotun kanını taşıyan bu saygın hanımefendi"yi ağırlamaktan memnuniyet duyacaklarını bildirmiştir. Olivera bir süre Dubrovnik'te kalıp Belgrat'a dönmüş

olmalıdır (Tadić 1939: 57'den Giljen vd. 2009: 145). Zira Konstantin Kostenecki (2008: 91-92), 19 Temmuz 1427 yılında ölen Stefan Lazarević'in cenaze haberinin Belgrat'a ulaştığı sırada, Olivera'nın kentte bulunduğunu zikreder.

Olivera, Belgrat'ta kaldığı süre içinde kardeşi Stefan Lazarević'e özellikle Bayezid'in oğulları arasında yaşanan taht kavgaları sırasında danışmanlık yapmış olabilir (Giljen vd. 2009: 145). Üvey oğulları olan Osmanlı şehzadelerini yakından tanıyan Olivera'nın verdiği öğütler kuşkusuz bu dönemde taraf belirlemek durumunda kalan Stefan Lazarević için son derece değerlidir. Stefan Lazarević ile anlaşmazlık yaşayan ve ardından Şehzade Musa Çelebi tarafından öldürülen küçük kardeş Vuk Lazarević'in akıbeti, Olivera'nın danışmanlığının önemini göstermektedir (Kostenecki 2008: 77). Stefan Lazarević, Olivera'nın da görüşlerini dikkate alarak bu süreci atlatarak Sırbistan topraklarının bir bölümündeki hâkimiyetini sürdürmüştür.

Belgrat, Stefan Lazarević'in ölümünden sonra Macarlar tarafından ele geçirilmiş, Olivera da muhtemelen hayatta kalan tek kardeşi Jelena'nın bulunduğu Dubrovnik'e gitmiştir. 1430 yılına doğru, Dubrovnik'ten ayrılarak çocuğu olmayan Stefan Lazarević'in ardından Despot unvanını alan yeğeni Đurađ Branković'in yönetimindeki Smederevo'ya yerleşmiştir (Giljen vd. 2009: 168). Olivera'nın orada bulunduğu sırada, Osmanlı sultanı II. Murad elçiler göndererek veliaht bırakmadan ölen Stefan Lazarević'in yönettiği Sırbistan'ın kendi idaresine bırakılmasını istemiştir (Doukas 2008: 182). II. Murad'ın bu iddiası, tahtın Stefan Lazarević'ten üvey büyükannesi Olivera'ya, dolayısıyla kendisine kalması gerektiği fikrine dayanıyor olmalıdır (Sakaoğlu 2011: 98). Đurađ Branković, kızı Mara'yı II. Murad ile evlendirerek siyasi varlığını sürdürmeyi amaçlamıştır (Doukas 2008: 183, Mara Branković hakkında detaylı bir monografi: Beydilli 2017: 383-412). Osmanlı hanedanı ile yapılan bu siyasi evlilik konusunda yeğeni Đurađ Branković'i cesaretlendiren belki de odur.

Evlilik sayesinde kurulan akrabalığa rağmen, Smederevo 1439 Ağustos ayında Osmanlılarca fethedilmiştir. Dubrovnik belgelerine göre, Olivera bu dönemde kentten ayrılmıştır. Ekim 1440 tarihli bir belgede, Olivera, kent yöneticilerinden kendisini Neretva Nehri üzerindeki Ston Burnu'ndan alarak Dubrovnik'e götürmek üzere bir gemi göndermelerini istemektedir. Belgelere göre, 4/5 Ocak 1441 tarihinde Dubrovnik'e ulaşmış ve ihtiyaçları için bir bütçe oluşturulmuştur (Giljen vd. 2009: 168) (Belge 1-2-3). Dubrovnik arşivlerindeki belgeler, Olivera'nın burada yaklaşık altı ay kaldıktan sonra 19 Haziran

1441'de Budva'ya gittiğini söylüyor (Giljen vd. 2009: 171) (Belge 4). 29 Kasım 1441 tarihli başka bir belgede, gemi kaptanına Dubrovnik'e dönecek olan Olivera'nın Budva'da beklenmesi emrediliyor (Giljen vd. 2009: 171) (Belge 5).

Olivera'nın bu dönem içinde Dalmaçya kıyılarındaki Bar kentine de bir gemi yolculuğu yapmıştır. Bu seyahat, onun yakınlardaki İşkodra'da bulunan Beška adasında bir manastır inşa eden kardeşi Jelena'yı ziyaret ettiğini düşündürmektedir (Giljen vd. 2009: 171). Jelena, 15 Kasım 1442 tarihinde yazdırdığı detaylı vasiyetnamesinde, Olivera'ya 200 duka ve altın yaldızlı bir ikon bıraktığını belirtir (Belge 6). Jelena, 1443 yılının Mart ayında vefat etmiştir. Olivera'ya bıraktığı mirası bir temsilcisi tarafından teslim alınmıştır (Giljen vd. 2009: 173). Jelena'nın vasiyeti, Olivera'nın bu tarihte hayatta olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte isminin geçtiği son yazılı metindir.

Olivera'nın 1443 veya 1444 yılları arasında öldüğü tahmin edilmektedir. Öldüğü sırada nerede bulunduğu ve nereye defnedildiği bilinmemektedir (Giljen vd. 2009: 173). Olivera'nın Bayezid'in ölümünün ardından tekrar evlenmediği anlaşılmaktadır. Sırp kaynakları, Timurlu kaynaklarında zikredilen ve kendisiyle birlikte esir düşen iki kızından bahsetmezler. Anlaşılan, Olivera'nın kızlarını tekrar görme imkânı olmamıştır.

Sırp Kültüründe Olivera

Konstantin Kostenečki (2008: 92), Olivera'yı "Eski çağlardaki Ester gibi Tanrı korumasına alarak memleketini kurtaran, herkesçe çok sevilen dindar kadın efendi" olarak tanımlar. Kostenečki'nin metaforu, Sırp toplumunun Olivera'ya bakışını göstermesi açısından değerlidir. Musevi kutsal metinlerinden *Tanah*'ın *Ketuvim* bölümünde bulunan *Ester Kitabı*'nın kahramanı *Ester* anlatıya göre Yahudilerin katledilmesini emreden kocası Pers İmparatoru Ahasuerus (Xerxes, Serhas)'u fikrinden vazgeçirerek halkını soykırımdan kurtarmıştır. Olivera da, Sırp'ları benzeri bir şekilde cezalandıracağından korkulan Bayezid ile evlenerek kendini halkı için feda eden bir kahraman olarak görülmektedir.

Bununla birlikte, Kostenečki'nin dindarlığına yaptığı vurgu, Şerefüddin Ali Yezdi'nin Timur'un huzurunda din değiştirerek Müslüman olduğu iddiası ile çelişmektedir. Sırp kaynaklarında Olivera'nın İslamiyeti kabul ettiğine dair bir bulgu bulunmamaktadır. Her ne kadar, kutsal kalıntıları, onun sayesinde Priştina'dan Ravanica'ya taşınan babası Lazar gibi *aziz* ilan edilmemiş olsa da, Sırbistan için yaptığı fedakârlıklar Olivera'nın tasvirlerinin dini yapılarda yer

almasını sağlamıştır (Giljen vd. 2009: 194). 1898-1905 yılları arasında Belgrad Aziz Mikhael Kilisesi'nde [*Saborna Crkva Sv. Arhangela Mihaila*] Nastas Stevanović tarafından yapılan duvar resminde Olivera annesi Milica ve Angelina Branković ile birlikte resmedilmiş ve *Kutsal İmparatoriçe* ve *din şehidi* unvanları ile anılmıştır (Resim 5). Olivera, ayrıca, Novi Sad kentinde bulunan Aziz Georg Katedrali'nde [*Saborni hram Svetog velikomučenika Georgija*] kuzey cephesindeki pencerelerden birinde bulunan vitrayda yer almıştır. Yirminci yüzyıl başındaki restorasyon sırasında Macar sanatçı Imre Zseller tarafından yapılan vitrayda elinde haç bulunan Olivera, Bayezid ile evliliğine gönderme yapan İslami bir türban ile tasvir edilmiştir (Giljen vd. 2009: 188) (Resim 6).

Resim 5. Belgrad'da Saborna Crkva Sv. Arhangela Mihaila (Aziz Mikhael Kilisesi)'da bulunan duvar resminden detay, elinde haç tutan Olivera (Princess Olivera Foundation'ın izniyle).

Olivera'dan günümüze ulaşan tek somut kalıntı da, bir kutsal emanet olarak Kraljevo kenti yakınlarındaki Studenica Manastırı'nda saklanmaktadır. Onun Osmanlı sarayındaki günlerinin bir hatırası olan bu emanet 2.18x1.42 metre boyutlarında bir ipek dokumadır. Olivera'nın annesi Milica'nın da mensubu olduğu Nemanjić hanedanının kurucusu Stefan Nemanja'nın oğlu ve Sırp Ortodoks Kilisesi'nin en önemli kutsal kişilerinden olan Aziz Sava'nın kardeşi Stefan Prvovenčani'nin lahdinin örtülerinden biri olan dokumanın üzerinde Arapça "*Sultan Bayezid*" ibaresi yer almaktadır (Resim 7). Üslup ve teknik olarak Osmanlı geleneğini yansıtan dokumanın öyküsü hakkında farklı görüşler mevcuttur. Sözü edilen dokuma Bayezid tarafından Olivera'yı Edirne'ye getiren Stefan Lazarević'e ya da 1398 yılında Osmanlı sarayını ziyaret eden annesi Milica'ya hediye edilmiş olabileceği gibi, bizzat Olivera tarafından da gönderilmiş olabilir (Giljen vd. 2009: 198-202).

Resim 6. Novi Sad'da Saborni hram Svetog velikomučenika Georgija (Aziz Georg Katedrali)'de Olivera'nın tasvir edildiği vitraydan detay (Princess Olivera Foundation'ın izniyle).

Sırbistan'da halen saygıyla anılan Olivera'nın adına 2008 yılında Belgrad'ta *Princess Olivera Foundation* adlı bir vakıf kurulmuştur. Princess Olivera Foundation, 2009 yılında *Princess Olivera A Forgotten Serbian Heroine* [Prenses Olivera: Unutulmuş bir Sırp (Kadın) Kahramanı] adlı bir monografiyi, Sırpça, Rusça ve İngilizce olmak üzere üç farklı dilde yayınlanmıştır (Giljen vd. 2009). Özellikle Sırpça kaynaklardan yararlanılarak oluşturulan bu monografi, Olivera'nın Bayezid'in ölümünden sonra döndüğü Sırbistan'daki faaliyetleri hakkında değerli bir kaynaktır. Bunun yanı sıra, Princess Olivera Foundation tarafından açılan *Forgotten Serbian Heroine* [Unutulmuş Sırp Kahramanı] adlı yarışma aracılığıyla meydana gelen Olivera temalı çağdaş sanat eserleri için bir sergi düzenlenmiştir. Aynı yıl, Stojana Magdelinić, *Olivera* adlı bir roman yayınlamış (Магделініћ 2009), Olivera'nın serüveninin kendi ağzından anlatıldığı kitap 2013 yılında Türkçe'ye çevrilmiştir (Magdelinić 2013). Olivera'nın hayatı 2013 yılında bu kez bir sinema filminin konusu olmuştur. Belgrad merkezli Delius Film tarafından Princess Olivera Foundation'ın da katkılarıyla, *Put Ruzama Posut / The Path Strewn With Roses* [Güller Serilmiş Yol] adlı bir sinema filmi çekilmiştir. Marko Novakovic'in yönettiği tarihi film 2013 yılında gösterime girmiştir (<http://www.deliusfilm.rs/en/put-ruzama-posut.php>).

Sonuç

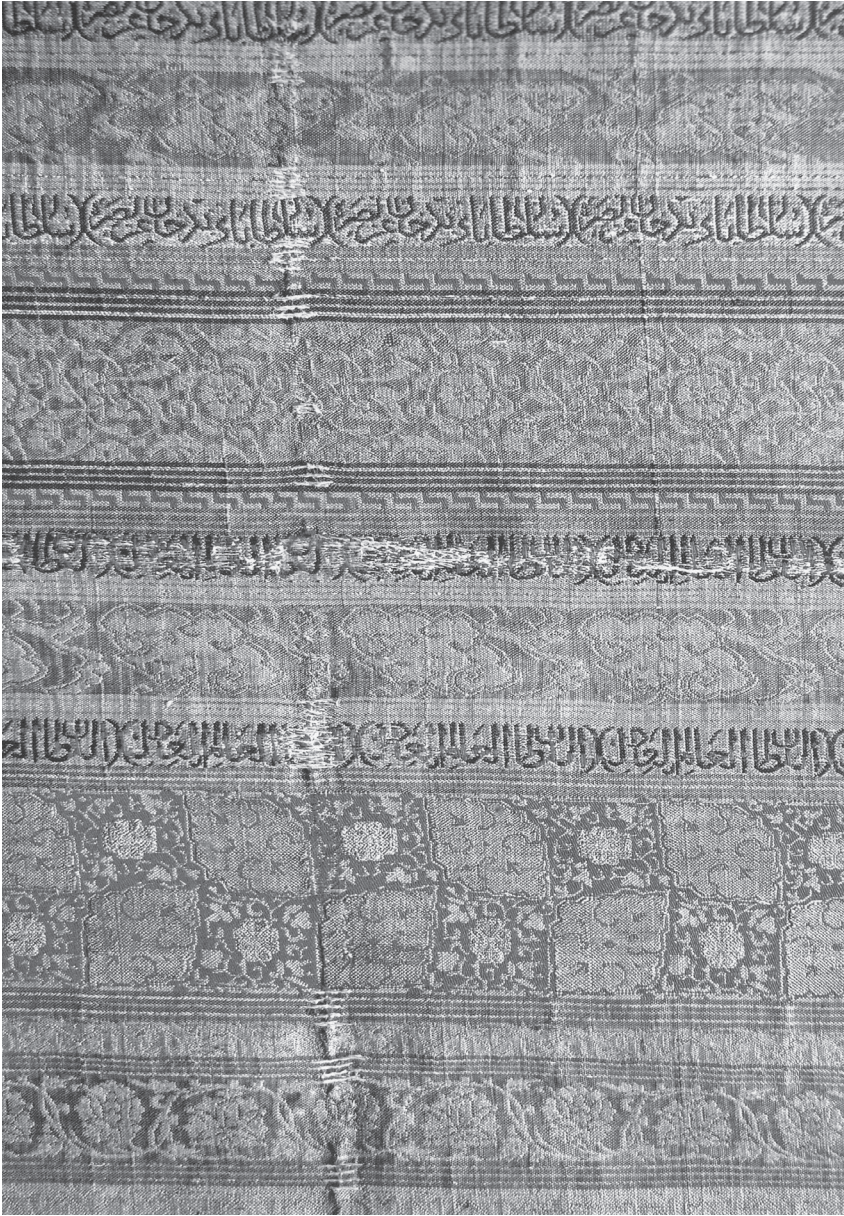
Sırp ve Türk tarihinin ortak figürlerinden biri olan Olivera'nın hayatı travma ve trajediler ile örülmüş romantik bir serüveni andırmaktır. Sırbistan hükümdarı Knez Lazar'ın kızı olarak dünyaya gelen Olivera, babasının ölüm emrini veren Yıldırım Bayezid ile evlenmek zorunda kalmıştır. Sırbistan'dan gelerek hiç tanımadığı Osmanlı kültürüne uyum sağlamaya çalışmış, bir yandan da kendi inancını müdafaa etmiştir. Kendi dininde ısrar etmesi, Osmanlı kamuoyunda yankıları yüzyıllar boyunca süren ciddi rahatsızlıklara neden olmuştur. Bayezid'in İslam dinine aykırı kötü alışkanlıklarının sorumlusu olarak görülmüş, hatta Ankara Savaşı felaketi dahi onunla ilişkilendirilmiştir. Bu geleneksel bakış, yirminci yüzyılda dahi etkisini sürdürmüş, Olivera günah keçisi olmaya devam etmiştir. Bu anlamda, Osmanlı tarihinin en tartışmalı kadın figürlerinden biri haline gelmiştir.

Olivera'nın romantik serüveni, doğudan gelen bir düşmanın eline düşmesiyle devam eder. Acımasız eleştirilerin muhatabı olmasına rağmen, düştüğü durum Osmanlı hanedanı açısından onur kırıcı bulunmuş olmalı ki, özellikle devlete

yakın Osmanlı tarihçileri onun Ankara Savaşı'nın ardından Timur'un eline düşmesine değinmezler. Çağdaş Avrupa, Bizans, Sırp, Timurlu ve hatta Memlük kaynaklarına dahi yansıyan esaret dönemi, Olivera'yı kültürler arası bir anlatının kahramanı haline getirmiştir. Tarihçilerin sessizliğine rağmen Osmanlı kamuoyunda dahi dillendirilen çeşitli rivayetler, özellikle, bu olayın bir tarafı olmayan Avrupa toplumunda fazlasıyla ilgi görmüştür. Öyle ki, oryantalist fanteziler ile çeşnilendirilen bu olay çeşitli sanat eserlerinde dahi işlenmiştir.

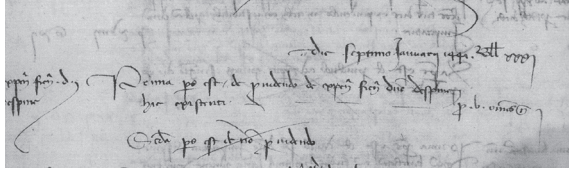
Bayezid ile evliliği ve sonrasında Timur'a esir düşüşü onu popüler bir tarihi karakter haline getirmesine rağmen, esaretten kurtulduktan sonraki yaşantısı hakkında bilgi son derece yetersizdir. Esaretten kurtulmasının ardından Sırbistan'a gelerek kardeşi Stefan Lazarević'in yanına yerleştiğini belirten Sırp kaynakları ile Dubrovnik arşivlerinde, Venedik Cumhuriyeti'ne bağlı kentlerde oturan kardeşlerini ziyaretlerine dair birkaç vesikadan başka hakkında bilgi neredeyse yoktur. Nerede ve ne zaman öldüğü, nereye defnedildiği bilinmemektedir.

Hakkındaki bilgilerin yetersizliğine rağmen, Olivera'nın Sırp kültüründe önemli bir imge haline geldiği görülmektedir. Konstantin Kostenečki, onu kendisini ülkesi ve halkı için feda eden Ester ile özdeşleştirmiştir. Bununla birlikte, aziz ilan edilmese de, Sırbistan'daki çeşitli kiliselerde bulunan imajları onun Sırp milli kültürünün önemli figürlerinden biri olduğunu göstermektedir. Adına kurulan vakıf, düzenlenen yarışma, hazırlanan monografi ve sinema filmi ile modern Sırp kültüründe yerini almıştır.

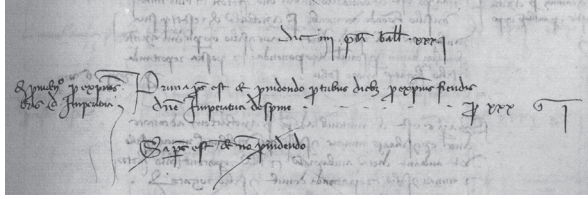
Resim 7. Studenica Manastırı'nda saklanan üzerinde 'Sultan Bayezid' ibaresi bulunan dokumadan detay (Princess Olivera Foundation'ın izniyle)

Belgeler

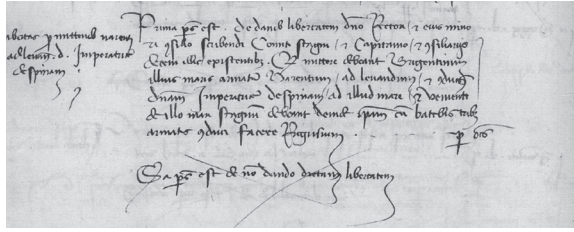
Belge 1. Olivera (Domina Despina)'nın ağırlanması için gerekli bütçenin onaylanması hakkında belge, 3 Ocak 1441

[Acta Consili Rogatorum 7: 215 Dubrovnik Arşivleri (Princess Olivera Foundation'ın izniyle)].

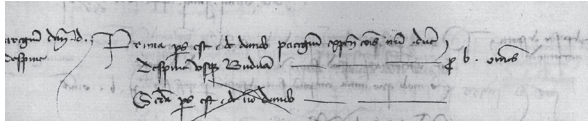
Belge 2. Olivera (Domina Despina)'nın ihtiyaçları hakkında karar 4 Ocak 1441

[Acta Consili Rogatorum 7: 217 Dubrovnik Arşivleri (Princess Olivera Foundation'ın izniyle)].

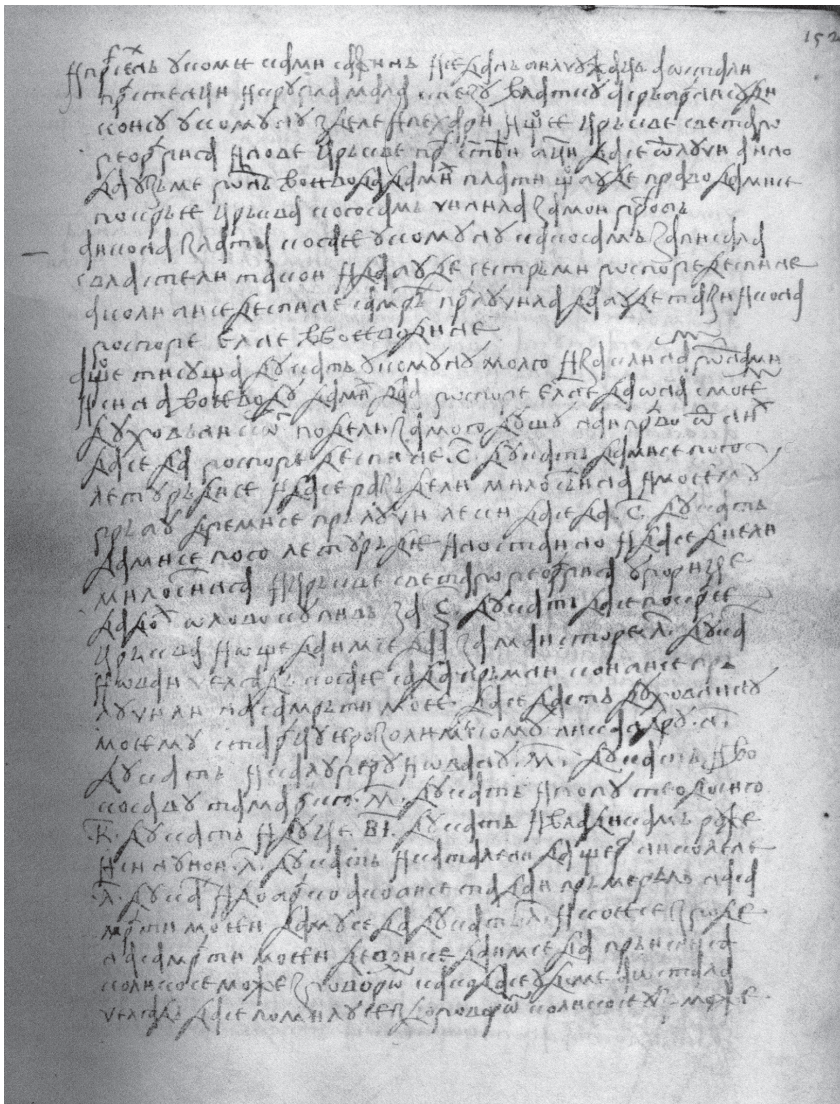
Belge 3. Olivera (Domina Despina)'nın ihtiyaçları hakkında karar 7 Ocak 1441

[Acta Consili Rogatorum 7: 217 Dubrovnik Arşivleri (Princess Olivera Foundation'ın izniyle)].

Belge 4. Olivera (Domina Despina)'yı Budva'ya götürecek gemi hakkındaki yazışma 17 Haziran 1441

[Acta Consili Rogatorum 8: 17 Dubrovnik Arşivleri (Princess Olivera Foundation'ın izniyle)].

Belge 5. Jelena Balsić'in vasiyetinden Olivera hakkındaki bölüm

[Testamenta notariae 13, Testamento de Dna Jella de V. Sandagli s. 152; Dubrovnik Arşivleri (Princess Olivera Foundation'ın izniyle)].

Kaynaklar

16. *Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi, Giriş ve Metin (1373-1512)* (1973). Haz. Şerif Başstav. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay.
- Aksoy, Nazan (2004). *Rönesans İngiltere'sinde Türkler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Alexandrescu-Dresca, Marie Mathilde (1942). *La Campagne De Timur En Anatolia*. Bükreş: Monitorul Oficial Si Imprimeriile Statului.
- Altınay, Ahmet Refik (2011). *Kadınlar Saltanatı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)* (2000). Haz. N. Öztürk. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.
- Aşık Paşazade (2010). *Osmanoğullarının Tarihi (Tevârih-i Al-i Osmân)*. Haz. K. Yavuz ve Yekta Saraç. İstanbul: Gökkube Yay.
- Barker, John W. (1969). *Manuel II Palaeologus 1391-1425 A Study In The Late Byzantine Statemanship*. New Brunswick New Jersey: Rutgers University Press.
- Beydilli, Kemal (2017). "II. Murad'ın Eşi Sırp Prensesi Mara Branković (1418-1487)" *Osmanlı Araştırmaları / Journal of Ottoman Studies* XLIX: 383-412.
- Bostanzade Yahya Efendi (1978). *Duru Tarih (Tarih-i Saf / Tuhfetü'l-Ahbab)*. Haz. N. Sakaoglu. İstanbul: Milliyet Yay.
- Busbecq, Ogiler Ghislain de (2005). *Türk Mektupları*. Çev. D. Türkömer. İstanbul: Doğan Kitap.
- Chalkokondyles, Laonikos (2014). *The Histories Volume 1 * Books 1-5*. Tra. A. Kaldellis. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Daş, Mustafa (2005). "Bizans Kaynaklarında Timur İmajı". *Tarih İncelemeleri Dergisi* XX (2): 43-58.
- Dennis, George T. (1977). *The Letters of Manuel II Palaeologus: Text, Translation and Notes*. Washington D.C.: Dumbarton Oaks.
- Doukas, Michael (2008). *Tarih (Anadolu ve Rumeli 1326-1462)*. Çev. B. Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay.
- Edirneli Oruç Beğ (t.y.). *Oruç Beğ Tarihi*. Haz. Atsız. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Yay.
- el-Hüseynî, Ca'ferî b. Muhammed (2011). *Târih-i Kebîr (Tevârih-i Enbiyâ ve Mülûk)*. Çev. İ. Aka. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Emecen, Feridun (2014). "İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan: Yıldırım Bayezid". *Osmanlı Araştırmaları / Journal of Ottoman Studies* XLIII: 67-92.

- Ergin, Nina (2006). "Tamerlan, Tomyris und andere Orientalische Tyrannen: Gedanken zum Ikonographischen Programm des Deckengemäldezyklus im Schloß Eggenberg, Graz". *Österreichische Zeitschrift für Kunstgeschichte und Denkmalpflege* 70: 402-417.
- Gibbons, Herbert Adams (1916). *The Foundation of The Ottoman Empire*. New York: The Century Co.
- Giljen, Nikola, Olivera Šaranović ve Sonja Jovičević Jov (2009). *Princess Olivera A Forgotten Serbian Heroine*. Belgrade: The Princess Olivera Foundation.
- Hadîdî (1991). *Tevârih-i Al-i Osman (1299-1523)*. Haz. N. Öztürk. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yay.
- Hoca Sadeddin Efendi (1974). *Tâcü't Tevârih I*. Haz. İ. Parmaksızoğlu. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Imber, Colin (1990). *The Ottoman Empire, 1300-1481*. İstanbul: Isis Yay.
- İbni Arabşah (2012). *Acâibu'l Makdûr Fi Nevâib-i Timûr, (Bozkırdan Gelen Bela)*. Çev. A. Batur. İstanbul: Selenge Yay.
- İbn Kemal (Kemalpaşazâde) (2000). *Tevârih-i Al-i Osman*. IV. Defter. Haz. A. İmazawa. Ankara: Tarih Kurumu Yay.
- İbni Tagrıberdi (2013). *En-Nücûmu'z-Zâhire* (Parlayan Yıldızlar). Çev. A. Batur. İstanbul: Selenge Yay.
- İdris-i Bitlisî (2008). *Heşt Behîşt*. II. Cilt. Haz. M. Karataş - S. Kaya - Y. Baş. Ankara: Bitlis Eğitim ve Tanıtma Vakfı Yay.
- İnalçık, Halil (2011). *Has-Bağçede Ayş u Tarab - Nedimler Şairler Mutripler*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.
- Intze, Ottokar (1912). *Tamerlan und Bajazet in den Literaturen des Abendlandes*. Erlangen: Friedrich-Alexanders-Universität.
- Keskin, Mustafa Çağhan (2014). "Çağdaş Kaynaklarda Ankara Savaşı Sonrası Bursa Sarayı'nın Yağmalanması". *Belleten* LXXVIII (283): 891-906.
- Khoury, Joseph (2007). "Marlowe's Tamburlaine: Idealized Machiavellian Prince". *Seeking Real Truths Multidisciplinary Perspectives on Machiavelli*. Ed. P. Vilches, G. Seaman. Leiden: Brill.
- Konstantin, Kostenecki (2008). *Stefan Lazarević, Yıldırım Bayezid'in Emrinde Bir Sırp Despotu*. Çev. H. Mevsim. İstanbul: Kitap Yay.
- Lowry, Heath W. (2010). *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*. Çev. K. Tanrıyar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Magdeliniç, Stoyana (2013). *Olivera*. Çev. S. Atalay. İstanbul: Arunas Yay.
- Марделнич, Стојана (2009). Оливера. Belgrade: Raška škola.

- McJannet, Linda (2015). *Sultan Konuşuyor Osmanlı Türklerini Konu Alan İngiliz Tiyatro Oyunlarında ve Tarih Kitaplarında Diyalog*. Çev. L. Akalın. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Mehmed Neşrî (1995). *Kitâb-ı Cihan-Nümâ (Neşri Tarihi)*. II Cilt. Yay. F. R. Unat ve M. A. Köymen. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Meram, Ali Kemal (2011). *Padişah Anaları ve 600 Yıl Bizi Yöneten Devşirmeler*. İstanbul: Güz Yay.
- Mihailoviç, Konstantin (2013). *Bir Yeniçerinin Hatıraları*. Çev. N. F. Kıcıroğlu ve B. A. Ekin. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Milwright, Marcus (2006). "So Despicable a Vessel: Representations of Tamerlane in Printed Books of the Sixteenth and Seventeenth Centuries". *Muqarnas* 23: 317-344.
- Milwright, Marcus and Evanthia Baboula (2011). "Bayezid's Cage: A Re-examination of a Venerable Academic Controversy". *Journal of Royal Asiatic Society* 21 (3): 239-260.
- Müneccimbaşı Ahmed Dede (t.y.). *Müneccimbaşı Tarihi I-II (Sahâifü'l-Ahbâr fî Vekâyi-ül-a'sâr)*. Çev. İ. Erünsal. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Yay.
- Nicol, Donald M. (2016). *Bizans'ın Son Yüzyılları*. Çev. B. Umar. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.
- Nicoloudis, Nicolaos (1996). *Laonikos Chalkokondyles : a translation and commentary of the "Demonstrations of histories"*. III. Athens: Historical Publications St. D. Basilopoulos.
- Nizamüddin Şami (1987). *Zafernâme*. Çev. N. Lugal. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Novaković, Stojan (1933). *Srbi i Turci XIV i XV veka*. Beograd: Prosveta.
- Peirce, Leslie P. (2012). *Harem-i Hümayun: Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*. Çev. A. Berktaş. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Sakaoğlu, Necdet (2011). *Bu Mülkün Kadın Sultanları Vâlide Sultanlar, Hâtunlar, Hasekiler, Kadınefendiler, Sultanevendiler*. İstanbul: Oğlak Yay.
- Šlijivić-Šimšić, Biljana (1980). "The Women in Serbian Folk Proverbs". *Serbian Studies* I (1): 41-50.
- Spandounes, Theodore (1997). *On the Origin of the Ottoman Emperors*. Ed. Donald M. N. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spandunis, Theodoros (2015). *Osmanlı Sultanları*. Haz. M. N. Nicol. Çev. N. Balta. İstanbul: Kitap Yay.
- Şapolyo, Enver Benhan (1944). *Yıldırım ve Prenses Olivera*. Ankara: Ali Bitik Kitabevi.

- Şerefüddin Ali Yezdî (2013). *Emîr Timur (Zafernâme)*. Çev. A. Batur. İstanbul: Selenge Yay.
- Tadić, Jorjo (1939). *Promet putnika u Starom Dubrovniku*. Dubrovnik.
- Uluçay, Çağatay (2001). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1998). *Osmanlı Tarihi*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurum Yay.
- Voegelin, Eric (1937). “Das Timurbild der Humanisten. Eine Studie zur Politischen Mythenbildung”. *Zeitschrift für Recht* 17: 545-587.
- Voltaire (1901). *Ancient and Modern History*. Vol XIV. Part I. New York.
- Windt, Franziska (2009). “Künstlerische Inszenierung von Größe. Friedrichs Selbstdarstellung im Neuen Palais”. *Friedrich und die historische Größe (Beiträge des dritten Colloquiums in der Reihe ‘Friedrich300’ vom 25./26. September 2009)*. (İnternet Yayını) www.perspectivia.net/content/publikationen/friedrich300-colloquien/friedrich-groesse/windt-inszenierung (10.02.2014).
- Yınanç, Mükrimin Halil (1979). “Bayezid I”. *İslam Ansiklopedisi*. C. 2. 369-392. www.deliusfilm.rs/en/put-ruzama-posut.php (27.01.2014).
- http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bajazeth_-_Timur_-_J_N_Geiger.jpg (11.02.2014).

A Serbian Princess in Ottoman Palace: Mileva Olivera Lazarevic

Mustafa Çağhan Keskin*

Abstract

Born as the daughter of the serbian Knez Lazar, taken into the Ottoman palace, marrying Bayezid I (The Thunderbolt), who gave her father's execution order, became the slave of Timur (Tamerlane) after the Battle of Ankara and when set free, turning back to her country, Olivera, had a life full of trauma and tragedies, resembling a romantic adventure. According to the serbian, she was a hero who sacrificed herself for her country, according to the Ottomans, she was a bad woman who adapted Bayezid to alcohol and entertainment, according to European orientalist myths, she was a princess who was despised by barbarians to whom was taken captive. This study aims to reveal the image of Olivera, reflected in the works of contemporary Ottoman, Byzantine, Serbian, Timurid and European sources, narratives and arts, with a focus on the life story of Olivera, who, although was essentially a member of the Ottoman dynasty, did not have any monographs about her in Turkey.

Keywords

Princess Olivera, Bayezid I, Lazarević Dynasty, Timur, Harem, Ottomans

* Asst. Prof. Dr. Kadir Has University, Faculty of Art and Design, Interior Architecture and Environmental Design Department, İstanbul/Turkey
caghankeskin@gmail.com

Сербская принцесса в османском дворце: Милена Оливера Лазаревич

Мустафа Чагхан Кескин*

Аннотация

Жизнь Оливеры напоминает романтическое приключение, полное травм и трагедий: появившись на свет в семье сербского правителя Лазаря, она стала женой султана Йылдырыма Баязида, отдавшего приказ об убийстве ее отца, а после Ангорской (Анкарской) битвы оказалась в плену у Тимура и впоследствии была освобождена и возвратилась на родину. Для сербов она стала героиней, пожертвовавшей собой ради родины, в представлении же османцев Оливера – женщина, которая приучила Баязида к питью и развлечениям; в историях европейских ориенталистов с ней связан образ принцессы, попавшей в плен к варварам.

Данная работа впервые исследует жизнь Оливеры Деспины, которая была членом семьи османских правителей; вместе с тем анализируются османские, византийские, сербские, тимуридские и европейские источники, легенды и произведения искусства, в которых нашел отражение образ Оливеры.

Ключевые слова

Оливера Деспина, Йылдырым Баязид, Османы, га-рем, Тимур, Лазаревичи

* Д-р., Стамбульский Технический Университет, Факультет архитектуры, кафедра архитектуры – Стамбул / Турция
caghankeskin@gmail.com